

Tita Porenta

ZGODOVINA SMO LJUDJE

Značilnosti slovenske biografike

Uvod

Biografika je veda, ki se ukvarja z zbiranjem (sestavljanjem), obdelovanjem, vrednotenjem in razvijanjem teoretičnih podlag *biografije*. Kot veda s svojo metodologijo, predmetom raziskovanja, institucionalnimi okviri in bibliografijo ima tudi na Slovenskem svoje značilnosti in tradicijo. V nadaljevanju prispevka poskušam opredeliti bistvo biografike in povzeti najpomembnejša dela slovenskih avtorjev, ki so svoja dognanja in praktične izkušnje na področju etnologije, zgodovinopisja in muzejske aplikacije tudi publicirali.

Osnovne značilnosti biografike oz. njenega predmeta raziskovanja

Biografiko zanimajo biografije, njene pojavne oblike in elementi. Splošne informacije o značilnostih biografije najdemo v glavnih pregledih literarnih zvrsti in v številnih enciklopedijah, slovarjih in leksikonih. Etimološka razlaga besede biografija (*bios* - življenje, *graphein* - pisati¹) pojasnjuje njeno bistvo; ustreza ji slovenska sopomenka *življenjepis* ali *popis življenja kake osebe*.² Enciklopedija Slovenije biografijo razlaga kot *opis zunanje življenjske poti in notranjega razvoja zgodovinsko pomembne, značilne*

ali zanimive osebnosti.³ Med splošne značilnosti biografije sodi tudi trditev, da gre za poročilo ene osebe o življenju druge.

Biografija se začne pojavljati že v antični historiografiji in filologiji, njen razvoj se nadaljuje v srednjem veku in renesansi, preko pozitivizma do novejših obdobj. V vsakem obdobju je imela svoje značilnosti in namen, od strogega opisovanja obravnavanih posameznikov, preko vključevanja umetniških produktov posameznikove ustvarjalnosti, do ugotavljanja vzročnih zvez med življenjem in psihičnim ustrojem obravnavanega subjekta, notranjimi ustvarjalnimi metodami, družbenimi determinantami in končnim rezultatom teh vzrokov in vplivov.

Po načinu obravnave ločimo *znanstveno biografijo*, ki nastane na podlagi natančnih raziskav, dokumentacije in metodičnega sklepanja v okviru posameznih zgodovinskih ved, in *popularno biografijo*, namenjeno širšemu krogu bralcev,

¹ Drago Bajt, *Pišem torej sem*, Založba Obzorja, Maribor 1993; str. 125.

² *Biografija*, *Slovar slovenskega knjižnega jezika I (A-H)*, SAZU, Inštitut za slovenski jezik, DZS, Ljubljana 1980; str. 134.

³ Darko Dolinar, *Biografija*. Enciklopedija Slovenije 1, Ljubljana 1987; str. 270.

zaradi česar so znanstvena dognanja zapisana v pripovedno bolj zanimivi obliki, največkrat v obliki romana. Med različne oblike – podvrsti biografij, napisane za različne namene, štejemo *karakteristike*, *biografsko geslo* (v leksikonu ali enciklopediji), *jubilejni članek ali nekrolog* (portret ob smrti), *biografsko skico ali portret*, *umetniško oblikovano biografijo*, kot sta denimo *biografski esej* ali *roman*.⁴ Te podvrsti lahko služijo tudi kot vir oz. nudijo posamezne biografske podatke v širšem biografskem kontekstu. Med seboj se razlikujejo glede razmerja med historiografskimi in izmišljenimi ali domnevnimi dejstvi, zato je pri njihovi uporabi potreben kritičen pretres.

Nasproti biografije kot zgodbe iz druge roke se pojavlja *avtobiografija*, torej spis, ki ga oseba napiše v prvih tretji osebi o lastnem življenju, z lastnimi občutki, in nudi ponavadi vrsto biografskih podatkov, ki jih ne vsebuje noben drug vir. Vrste poljudnega avtobiografskega gradiva so npr. *dnevnik*, *memoari*, *spomini*, *pisma* in *izpovedi*.

Glede objektivnosti pisanja (avto)biografije lahko rečemo, da nobena izmed njiju ni povsem objektivna in se lahko stališča biografa in avtobiografa o enih in istih dejstvih tudi razlikujejo. Ogrodje življenjski zgodbi z dragocenimi biografskimi podatki nedvomno najlažje sestavimo s pomočjo avtobiografskih zapisov, vendar moramo le-te primerjati in dopolniti z literaturo, arhivskimi viri ter raznimi pričevanji sodobnikov, sodrobnikov ali strokovnjakov za različna področja.

Pri prepoznavanju drugih vrst (avto)biografskih komunikacij (kot so anamneze, spovedi, formalni življenjepisi, slavnostni govori ...), si lahko pomagamo tudi s tujo strokovno in enciklopedično literaturo.⁵

Kdor napiše biografijo, je *biograf* ali *življenjepisec*.⁶ Sodobnega biografa ne zanima le gola življenjska stvarnost velike osebnosti in njena telesna ter duhovna dejanja, s katerimi preoblikuje zgodovinsko stvarnost okoli sebe, marveč tudi ljudje okoli nje, okoliščine, ki jo oblikujejo, duhovni vplivi dobe itd. Pomemben je torej empiričen soodnos med obravnavanim subjektom (posameznikom ali izbrano skupino) in njegovim (njenim) zgodovinsko danim okoljem, časovno-prostorsko stvarnostjo, v kateri je subjekt izpolnil svoje družbeno poslanstvo.

Na termin biografija nanašajoč se pridevnik *biografski* nas seznanja s sestavinami biografije, to

je z *biografskimi podatki*, ki pomenijo izhodišče vseh vrst biografije. Vnaprej podano *biografsko gradivo* sestavlja skupek virov, ki jih mora avtor prepoznati glede na koncept in obseg biografije, glede na dostopnost podatkov in njihovo interpretacijo. Biografski podatki so podatki, ki osvetlujejo in pojasnjujejo življenjepisa neke zgodovinsko pomembne, značilne ali zanimive osebe. Zbiranje tovrstnega gradiva je potrebno za opis tako zunanje življenjske poti kot notranjega razvoja te osebe, namen pa je spoznati in kontekstualizirati njene osebne in javne izkušnje, s pomočjo katerih se lahko lotimo širših družbenih vprašanj v preteklosti ali sedanjosti. Glede na osnovno strukturo »običajne« življenjske zgodbe ali življenjskega poteka se biografski podatki nanašajo na značilnosti osebnih mejnih dogodkov, to je na rojstvo, poroko in smrt, družinski izvor in razmere ter otroštvo, obdobje odraščanja in šolanja, aktivnega delovnega obdobja ter staranja. Opis zunanje življenjske zgodbe oz. tematizacija družbenega okolja, v katerem obravnavana oseba živi in deluje, pa sta odvisna od intenzitete in področja aktivnosti te osebe. Ker si posameznik svoje osebne in družbene izkušnje lahko pridobiva samo v interakciji z drugimi osebami, so sestavni del njene biografije tudi vsi osebki, s katerimi posameznik razvije določen odnos. Ta razmerja so edinstvena in spadajo med zelo pomembne biografske podatke, s pomočjo katerih povsem logično odkrivamo nove horizonte življenjskih okoliščin posameznih generacij.

Razvoj nacionalne biografike na Slovenskem

Razvoju slovenske biografike lahko sledimo od prvih biografskih prispevkov Janeza Vajkarda Valvasorja. Poleg topografskih podatkov o prebivalcih na Kranjskem je Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske (*Die Ehre des Herzogthums Krain*) leta 1689 opisal svetnike, patriarhe in škofe, plemiške družine, vojvode in deželne kneze.⁷

⁴ Drago Bajt, *Pišem torej sem, Založba Obzorja, Maribor 1993*, str. 125.

⁵ Prim. Werner Fuchs, *Biographische Forschung, Etne Einführung in Praxis und Methoden*, Westdeutscher Verlag, Opladen 1984. *Encyclopedia of Life Writing*, ur. Margareta Jolly, Fitzroy Dearborn Publishers, London, Chicago 2001.

⁶ *Biografija, Slovar slovenskega knjižnega jezika I (A-H)*, SAZU, Inštitut za slovenski jezik, DZS, Ljubljana 1980, str. 134.

⁷ Branko Raišp, *Valvasor, Janez Vajkard, Enciklopedija Slovenije*, 14. knjiga, Mladinska knjiga, Ljubljana 2000, str. 134.

V času narodnega prebujanja v 19. stoletju se slovenska biografija spet pojavi bolj intenzivno, in to večinoma spod peres ljubiteljev, zato le počasi prehaja v znanstveno.

Slovenska biografija ima najdaljšo tradicijo v *literarnih delih*. Prve biografije, katerim podlaga so razni biografski eseji, študije in monografije, so pisali starejši slovenski literarni zgodovinarji (Fran Levec, Ivan Prijatelj, Avgust Žigon, France Kidrič, Alfonz Gspan, France Koblar idr.). Začetnik *znanstvene biografije* na Slovenskem je literarni zgodovinar Anton Slodnjak (1899–1983), ki je napisal številne razprave o posameznih osrednjih osebnostih slovenske književnosti in kulture v biografskih romanih o Francetu Prešernu,⁸ Franu Levstiku⁹ in Ivanu Cankarju.¹⁰

Poleg biografskih stvaritev se je v slovenskem slovstvu od 2. polovice 19. stoletja dalje razvijala tudi avtobiografija kot samostojen žanr. Medtem ko so pisatelji (npr. Jakob Alešovec, Janez Trdina idr.) pri svojem pisanju uporabljali strukturo prvoosebne romaneskne pripovedi, se politiki (Ivan Hribar, Josip Sernek, Fran Šuklje, Josip Vošnjak ...) v usmerjenosti na lastni življenjski razvoj praviloma zatekajo k spominom kot povsem subjektivni zgodovini.¹¹

V nekaterih monografskih obravnavah ustvarjalcev se biografska shema umika njihovi analizi dela. V sodobni literarni zgodovini pa gre pri biografiji za opis človekovega življenja z namenom »predstaviti človeka v okolju in času, kako si je oblikoval svoj svetovnonazorski in človeški, duhovni, moralni obraz in pa – kako se svet skozi takšen osebni filter kaže v književnem besedilu«.¹²

V Sloveniji se z biografiko danes ukvarjata dve osrednji instituciji: *Inštitut za biografijo in bibliografijo* (v nadaljevanju: IBB) ter *Center za biografske raziskave* (v nadaljevanju: CBR) v Ljubljani.

IBB je bil ustanovljen 1999 kot naslednik *Sekcije za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede*, od leta 2000 pa deluje v okviru Znanstvenoraziskovalnega centra (v nadaljevanju: ZRC) na SAZU-ju v Ljubljani. Med najpomembnejše dejavnosti IBB-ja štejejo priprava *Slovenskega biografskega leksikona*, biografske in bibliografske študije za načrtovano serijo lastnih publikacij *Življenja in dela* (biografske in bibliografske študije) ter *Slovenska bio-bibliografska podatkovna*

zbirka, to je vnos in predstavitev biografskih in bibliografskih podatkov o slovenskih in s slovenstvom povezanih osebnosti v elektronski obliki. Poleg zbiranja virov IBB z interdisciplinarnim pristopom izdeluje metodološke in primerjalne študije ter jih objavlja, razvija pa tudi moderne načine predstavitve in obdelave podatkov.¹³ Tako se slovenska nacionalna biografika 20. stoletja zrcali v *Slovenskem biografskem leksikonu*, ki je izhajal med letoma 1921 in 1991, in v znanstvenih izdajah slovenskih klasikov. Poljudnoznanstvene biografije, namenjene širokemu krogu bralcev, od 70. let 20. stoletja izhajajo v zbirki *Znameniti Slovenci*, sprva pri založbi Partizanska knjiga, kasneje pa pri Novi reviji.

Slovenski biografski leksikon (SBL) je enciklopedija, ki opisuje življenje in delo za Slovence pomembnih oseb iz vseh obdobj, zajema vsa področja ustvarjanja na Slovenskem, vključuje pa tudi tiste Slovence, ki so se uveljavili na tujem. Prve koncepte so izdelali Izidor Cankar, Joža Glonar, France Kidrič in Janko Šlebinger; ti so uredili tudi prve tri zvezke, ki jih je založila Zadruga gospodarska banka, medtem ko sta po 2. svetovni vojni vlogo založnika prevzela SAZU oz. njen ZRC. Doslej je opisanih okrog 5000 oseb v 4 knjigah oz. 15-ih zvezkih z osebnim kazalom v letu 1991. O razvoju in konceptu 1. izdaje SBL-a ter o njegovi prihodnosti je pisal Tomaž Erzar, znanstveni sodelavec Inštituta za biografiko in bibliografijo na ZRC SAZU, in sicer v zvezi s simpozijem Tradicionalne in v prihodnost zazrte zasnove biografskih raziskovanj in leksikografije, ki ga je leta 1997 na Dunaju organizirala Avstrijska znanstvena akademija, leto kasneje pa referate izdala v zborniku.¹⁴

Zasnova SBL-a je znanstvena, izčrpna; temelji na zanesljivosti bibliografskih dejstev, dopolnjena pa je z literaturo, kar SBL-u daje pomen temelj-

⁸ Anton Slodnjak, *Netztrohijeno srce I-II*, Ljubljana 1938.

⁹ Anton Slodnjak, »Pogine naj – pest!«, Ljubljana 1946.

¹⁰ Anton Slodnjak, *Tujec*, Ljubljana 1976; »Pogine naj – pest!«, Ljubljana 1946.

¹¹ Igor Grdina, *Avtobiografija pri Slovencih v drugi polovici 19. stoletja*, *Slavistična revija*, let. 40/1992, št. 4, oktober-december; str. 341–363.

¹² Matjaž Kmecl, *Mala literarna teorija*, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana 1976.

¹³ *Spletna stran Inštituta za biografiko in bibliografijo ZRC SAZU*: www.zrc-sazu.si/tbb/.

¹⁴ Tomaž Erzar, *The Slovenian Biographical Lexicon in the Past and in the Future, Traditionelle und zukunftsorientierte Ansätze biographischer Forschung und Lexikographie*, (Hg. Peter Csendes, Elisabeth Lebensaft), Wien 1998; str. 34–37.

nega vira za različne raziskave. Nekateri članki preraščajo celo v samostojne razprave. V glavni blok biografskih podatkov o osebnostih spadajo ime in priimek, datum in kraj rojstva, za pokojne tudi smrti, dejavnost oz. dejavnosti, napotilo na glavna slovenska bio-bibliografska dela, v katere je osebnost vključena. Metodologija zbiranja in sestavljanja posameznih gesel se je poglobljala s širitvijo števila obravnavanih oseb. Zato so pred nekaj leti na Inštitutu za biografiko in bibliografijo na ZRC SAZU (v nadaljevanju: Inštitut) po tujih metodoloških zgledih oblikovali biografsko podatkovno zbirko, ki je tudi računalniško predstavljena na spletni strani Inštituta.¹⁵ Njen nastanek je povezan z izpopolnjevanjem SBL-a, ki bi bil v knjižni obliki predrag, preobsežen in neažuren. Zbirka nudi podporo pri pripravi geslovnika ter pri tehničnem in administrativnem delu uredništva. Poizvedbe po zbirki so možne na podlagi posameznih polj. Podatkovna baza je trenutno na voljo le na Inštitutu. O sklopih, v okviru katerih poteka oblikovanje podatkovne zbirke, o načinu pridobivanja informacij, še posebej pa o posredovaju le-teh, je pisal Martin Grum, višji strokovni sodelavec in upravljalec te podatkovne baze.¹⁶

Dokumentacijo biografskega gradiva pa zbirajo, urejujejo in posredujejo tudi v drugih institucijah, tako nacionalnih kot regionalnih, v profesionalnih kot ljubiteljskih krogih, vendar ne v okviru osnovne dejavnosti. Prvi resni konkurent SBL-u je *Enciklopedija Slovenije*,¹⁷ ki vsebuje sumarične predstavitve posameznih znanih Slovencev. Prvi *lokalni biografski leksikon* je izšel na Primorskem,¹⁸ biografi so se organizirali tudi na Gorenjskem¹⁹ in drugod po Sloveniji.

Podatke o osebah, zbranih zaradi njihove relativne pomembnosti (po raznih časovnih, teritorialnih in področnih kriterijih), hranijo tudi v lokalnih muzejih, društvih, v okviru številnih privatnih zbirk genealogij in biografij. Sledimo jim v raznih domoznanskih spisih; poučni so tudi članki, ki jih na to temo objavlja časopis *Drevesa*, ki ga izdaja Slovensko rodoslovno društvo.²⁰ Glede na lastnosti življenjepisnega gradiva kot vira za razumevanje življenja, predvsem manjšega geografsko, socialno ali generacijsko zaokroženega okolja, je razumljivo, da čutijo večjo potrebo po ohranjanju osebnih dokumentov in spominov predvsem v lokalnih organizacijah in (strokovnih) društvih, kar pomeni, da pride pobuda ali zanimanje za biografsko gradivo največkrat iz ljubiteljskih krogov.

V slovenskem jeziku sta izšla tudi dva svetovna biografska leksikona, ki vsebujeta gesla zgodovinsko pomembnih oseb, ki so oblikovale našo civilizacijo.²¹

Znanstvena biografija

V nasprotju z zbiranjem biografskega gradiva znanih, elitnih in v javnosti delujočih Slovencev so biografsko metodo za znanstveno proučevanje neznanih skupin in posameznikov v 20. stoletju v skladu s svojimi znanstvenimi aspekti proučevanja začele razvijati tudi humanistične in družboslovne vede na Slovenskem. Nov pomen znanstveni biografiji daje zavesten *metodološki pristop* z uporabo specifičnih virov, njihovo kritiko, analizo, interpretacijo in dokumentiranjem trditev. Čeprav vsaka veda razvija svoj odnos do pripovedi kot primarnega vira – pač v skladu s svojim fokusom opazovanja –, pa je skupni pomen biografskih raziskav v javnosti nedelujoče populacije v odkrivanju razmerja med posameznikom in družbo z zornega kota malega človeka kot interpretatorja lastnega življenja. V Evropi in drugod po svetu imajo že desetletja samostojne ustanove, ki zbirajo, hranijo in objavljajo življenjepisno gradivo, pri njegovi obdelavi pa poudarjajo nujnost interdisciplinarnega pristopa.²² Prvi tovrstni zbirni center za biografske študije pri nas – *Center za biografske raziskave* sta leta 2000 ustanovili Marija Makarovič in Mojca Ramšak. Ideja o ustanovitvi je dozorela konec 90. let 20. stoletja v Narodopisnem inštitutu Urban Jarnik v Celovcu, kjer so z zbirko *Tako so živeli* začeli projekt zbiranja in objavljanja življenjepisnega gradiva na Koroškem.²³

¹⁵ Spletna stran Inštituta za biografiko in bibliografijo ZRC SAZU: <http://www.zrc-sazu.si/ibb/zbirke.htm>.

¹⁶ Martin Grum, *The Slovenian Bio-bibliographical Data Base, Traditionelle und zukunftsorientierte Ansätze biographischer Forschung und Lexikographie*, (Hg. Peter Csendes, Elisabeth Lebensaft), Wien 1998; str. 67–70.

¹⁷ *Enciklopedija Slovenije, Mladinska knjiga, Ljubljana 1987–2002*.

¹⁸ *Primorski slovenski biografski leksikon, Goriška Mohorjeva družba, 1974–1994*.

¹⁹ Jože Gašperšič, *Kroparske družine od 15. do začetka 20. stoletja, poskusni zvezek Gorenjskega biografskega leksikona, Občina, Radovljica 1998*.

²⁰ *Drevesa, Časopis Slovenskega rodoslovnega društva, ur. Peter Haulina, ISSN 1318–6221*.

²¹ L. Menaše, *Svetovni biografski leksikon, 1994. Igor Antič, Veliki svetovni biografski leksikon, Mladinska knjiga, Ljubljana 2002*.

²² Mojca Ramšak, *Ustna zgodovina in življenjske zgodbe na poti k etnologiji, Kolesar s Filozofske: zbornik v počastitev 90-letnice prof. dr. Vilka Novaka, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Ljubljana 2000; str. 217–238*.

Doslej je v tej zbirki izšlo že 11 knjig s preko 200 življenjepisi. CBR ima sedež v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani, njegov namen in pomen pa lahko povzamemo kot zapisovanje, avdiovizualno dokumentiranje, zbiranje, hranjenje in publiciranje življenjskih zgodb in drugega biografskega in avtobiografskega gradiva, raziskovanje in posredovanje znanstvenih dosežkov javnosti in drugim strokovnim institucijam ter posameznikom. CBR tudi organizira in izvaja strokovna srečanja, izdaja, posreduje in predstavlja strokovne publikacije, nosilce zvoka in slike s področja etnologije, antropologije, zgodovine, sociologije, psihologije, filozofije, literarnih ved, folkloristike, glasbe, muzikologije in interdisciplinarnih družboslovnih in humanističnih študij.²⁴ CBR ima torej značaj povezovalne institucije za vse strokovnjake, ki se z različnih znanstvenih vidikov ukvarjajo z ustno zgodovino in proučevanjem biografskega gradiva na Slovenskem, in ob tem išče poti do uporabnikov.

Pedagoško delo oz. učni programi za znanstveni študij biografike potekajo na ISH - Fakulteti za podiplomski humanistični študij na Bregu 12 v Ljubljani. ISH je bila ustanovljena na pobudo univerzitetnih učiteljev in raziskovalcev Univerze v Ljubljani, skrbela pa naj bi za razvijanje manjkajočih in premalo razvitih disciplin in znanstvenih področij, predvsem socialne antropologije, zgodovinske antropologije, znanosti o diskurzu in epistemologije. Vizijo so začeli uresničevati z »ustanovitvijo zbirke temeljnih del iz svetovne znanstvene literature s področja humanističnih in družbenih ved, ki naj bi jih v integralnih slovenskih izdajah ponudili slovenskemu intelektualnemu občinstvu, zlasti študentskemu. To je bila zbirka *Studia Humanitatis*, v kateri je od leta 1986 do danes izšlo 90 naslovov.«²⁵ Na ISH je trenutno na voljo študijski program za modul *Biografija v mikrozgodovinski perspektivi in Teorija subjekta* pod vodstvom Bogdana Lešnika - interpretacije življenjskih zgodb v okviru psihoanalize.²⁶

Posamezne znanstvene stroke so svoje znanstvenike in strokovnjake opisale v številnih strokovnih periodičnih publikacijah teh strok in v raznih knjižnih zbirkah.²⁷

V nadaljevanju si pogledjmo, kako se biografska metoda uveljavlja v slovenski etnologiji in zgodovinopisju, kot aplikacija pa vedno bolj pogosto tudi v slovenskih muzejih. Možnosti, ki jih nudijo biografske raziskave, so ogromne in se širijo z demokratizacijo družbe.

V etnologiji je bila biografija kot metoda sprva uporabljena predvsem pri zbiranju življenjepiso ljudskih pevcev, godcev, pravljicarjev, v zadnjem desetletju 20. stol. avstralskih in koroških Slovencev ter kmetov in delavcev s slovenskega podeželja.²⁸ Biografsko metodo pri zapisovanju in zbiranju življenjepisnega gradiva je doslej največ uporabljala etnologinja Marija Makarovič.²⁹ (Avto)biografsko metodo kot kategorijo pa sta najdlje razvili Breda Čebulj Sajko³⁰ in Mojca Ramšak.³¹ Uporabo »biografskih« arhivskih virov (zlasti matičnih knjig) v etnoloških raziskavah je ovrednotil Jože Hudales.³²

Predmet biografske metode v etnologiji so življenjske izkušnje neznanega in nepopularnega posameznika v bližnji preteklosti, pri čemer se podobno kot pri drugih strokah metodično ločita subjektivno (avtobiografsko) in objektivno (biografsko) zapisovanje življenjskega poteka in njegovih mejnikov. Življenjska zgodba je podzvrst ustne zgodovine in tako pomembna za razumevanje segmentov načina življenja tistih neelitnih družbenih skupin in področij, ki jih z drugimi viri ne moremo objektivno proučevati, kot na primer delo žensk, otroštvo, zgodovina družine ter ruralna lokalna zgodovina sedanjega in polpreteklega obdobja. Pri zbiranju gradiva z biografsko metodo so pomembni izbira pripovedovalca in strukturiranje, izvedba in transkrip-

²⁴ Marija Makarovič (ur.), *Tako smo živeli: življenjepisi koroških Slovencev*, Celovec 1993 - .

²⁵ Mojca Ramšak, *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji - na primeru koroških Slovencev*, Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, Ljubljana 2003; str. 96.

²⁶ spletna stran Fakultete za podiplomski humanistični študij: <http://www.ish.si/>.

²⁷ Mojca Ramšak, *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji - na primeru koroških Slovencev*, Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, Ljubljana 2003; str. 96.

²⁸ Npr. *Biografije in bibliografije raziskovalcev ZRC SAZU*, Založba ZRC SAZU, Ljubljana 1976 -, *Magistri znanosti*, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj 1997 -, *Slovenski etnološki leksikon*, Mladinska knjiga, Ljubljana 2004.

²⁹ *Gradivo za Slovenski etnološki leksikon*, Mladinska knjiga, Ljubljana 2004 (posredovala dr. Mojca Ramšak).

³⁰ Marija Makarovič (ur.), *Tako smo živeli: življenjepisi koroških Slovencev*, Celovec 1993 - .

³¹ Breda Čebulj Sajko, *Etнологija in izseljenstvo*, Slovensko etnološko društvo, Ljubljana 1999; str. 108 - 154.

³² Mojca Ramšak, *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji - na primeru koroških Slovencev*, Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, Ljubljana 2003.

³³ Jože Hudales, *Od zibelj do groba*, Društvo za proučevanje zgodovine, literature in antropologije, Ljubljana in Kulturni center Ivana Napotnika, Velenje 1997.

cija intervjuja.³³ Med orodji, ki jih raziskovalec potrebuje za interpretacijo življenjskih zgodb, so poleg intervjuja pomembni še terenski zapiski in terenski dnevnik. Zbrano gradivo je nato potrebno urediti, sledi analiziranje biografskih podatkov, rekonstrukcija življenjske zgodbe in zgodovine, mikroanaliza posamičnih odsekov besedila in kontrastna primerjava zgodovine in zgodbe. Ta stopnja je poleg transkripcije intervjuja ena najbolj zahtevnih in dolgotrajnih.³⁴

V etnoloških raziskavah starejših obdobij, pri katerih nam niso na voljo ustna pričevanja, nam služijo arhivski viri, kot so cerkvene matične knjige in opisi duš. Z njihovo pomočjo je izpod peresa etnologa Jožeta Hudalesa nastalo pionirsko delo - kvantitativna mikroštudija mesta Velenje, ki odpira vrsto zgodovinskih problemov, od dolgoročnih demografskih procesov, vsakdanjega življenja do miselnosti »navadnega« človeka.³⁵ Hudales svojo mikroštudijo primerja s statističnimi podatki za vso Slovenijo. Rezultati so pokazali na zanimive regionalne razlike znotraj države in podrli mit o »velikih družinah« 19. stoletja, tako značilen za nekatere etnološke raziskave.³⁶

Večjo aktualnost in novo razumevanje biografskih raziskav in metode v zgodovinopisju lahko povežemo z razvojem zgodovinopisja ob koncu 20. stoletja, ko so si historične študije v vseh zahodnih deželah začele prizadevati, da bi prešle od tako imenovane »dogodkovne zgodovine« k »strukturni zgodovini«.³⁷ Strukturna zgodovina ne našteva, ampak analizira, povezuje in interpretira predpostavke, o katerih piše. V tem kontekstu so se zgodovinske razprave začele ukvarjati z novimi metodološkimi vprašanji in temami, kot so *ustna zgodovina, zgodovina vsakdanjega življenja, demografska gibanja in mikrozgodovinske razprave*, v katerih se pojasnjujejo vzroki in ozadja določenih pojavov v času in prostoru. Teoretičnih razlag biografije, biografske metode in biografskega gradiva v zgodovinopisju med slovenskimi zgodovinarji ni kaj dosti. Pravzaprav imamo na voljo samo prispevek Ota Lutharja,³⁸ pa še ta se navezuje na mnenja zahodnonemških sociologov - fenomenologov 80. let 20. stoletja. Luthar z vidika uporabe biografske metode zgodovino razume kot izkustveno znanost.³⁹

Za proučevanje pretekle realnosti je v metodološkem smislu biografija uporabna kot model (vzorec) posamezne izkušnje, skozi katerega se lotimo posploševanja. Prvo in odločilno gibalno zgodovine so namreč ljudje, bodisi posamezne

javno delujoče osebe ali skupine ljudi, ki jih družijo določena skupna ideja, ali pa zgolj anonimne množice, ki te ideje po svoje razumejo in živijo. Z interpretacijo biografskega gradiva, ki se skriva v do pred kratkim neuporabljenih arhivskih dokumentih, kot so matične knjige, notarski zapisi, popisi prebivalstva, fondi upravnih in drugih institucij, historično biografskega proučevanja ne razumemo kot proučevanje posameznika, ampak biografije kot družbenega konstrukta.⁴⁰

Mikrozgodovinske biografske raziskave so značilne zlasti za francosko in italijansko zgodovinopisje na prehodu iz sedemdesetih v osemdeseta leta 20. stoletja. Ti zgodovinopisci so iskali nove tematike v dotlej dominantni politični historiografiji, v kateri ni bilo prostora za neelitne ljudske množice, saj je prevladovala povsem zmotna predstava, da tako imenovana ljudska kultura ni sposobna lastnih preživetvenih strategij, ker da jih pač le povzema od vsakokratnih višjih slojev. Tako slovenski zgodovinarji spoznavamo mikro-zgodovinsko metodo iz del francoskih, italijanskih in nemških avtorjev, ki so dosegljivi v naših knjižnicah. Mednje sodijo npr. francoski zbornik o novih predmetih raziskovanj v današnji zgodovini, ki sta ga uredila Ruano Borbolan in Jean Claude,⁴¹ v slovenščino prevedena mikro-zgodovinska študija piemontskega eksorcista iz 17. stoletja italijanskega zgodovinarja Giovannija Levija s spremno besedo dr. Marte Verginelle⁴² in recenzija knjige Carla Ginzburga o heretičnem mlinarju iz Furlanije, ki jo je v Zgodovinskem časopisu leta 1992 objavil Andrej Studen.⁴³ Tipični viri, ki jih zgodov-

³³ Mojca Ramšak, *Biografska metoda, gradivo za Slovenski etnološki leksikon*, 2004.

³⁴ Tita Porenta, Mojca Ramšak, *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji - na primeru koroških Slovencev, recenzija, tiskopis*, 2004.

³⁵ Josef Ehmer, *Predgovor, Od zibel do groba, Društvo za proučevanje zgodovine, literature in antropologije, Ljubljana in Kulturni center Ivana Napotnika, Velenje 1997; str. 7.*

³⁶ *Prav tam.*

³⁷ *Prav tam.*

³⁸ Oto Luthar, *Biografija, nov metodološki princip?, Traditioes 19/1990, Ljubljana; str. 275-279.*

³⁹ *Prav tam; str. 275.*

⁴⁰ *Prav tam; str. 276.*

⁴¹ *L'histoire aujourd'hui: nouveaux objets de recherche: courants et débats: le métier d'historien, Sciences humaines éditions, Auxerre 1999.*

⁴² Giovanni Levi, *Nematerialna dediščina: življenjska pot piemontskega eksorcista iz XVII. stoletja, ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana 1995.*

⁴³ Andrej Studen, Carlo Ginzburg, *Der Käse und die Würmer. Die Welt eines Müllers um 1600. Klaus Wagenbach Verlag, Berlin 1990; v: Zgodovinski časopis, let. 45, št. 1, Ljubljana 1992; str. 134-136.*

vina uporablja pri rekonstrukciji anonimnih posameznikov in skupin, so razni notarski spisi in fondi javnih dogodkov, popisi duš in redki dokumenti, ki so jih zapustili pismeni posamezniki, s pomočjo katerih avtorji skonstruirajo mentaliteto in druge drobce gospodarskega in družbenega življenja v obravnavanem okolju. Za mikrozgodovino je značilno, da skozi obravnavo drobnih in ozkih fenomenov (predmetov obravnave), kot so posamezniki, vaške skupnosti, posamezne skupine ali družine, oz. z rekonstrukcijo njihovega načina življenja omogočajo spoznavati makrozgodovino.⁴⁴ Ob rekonstrukciji življenjske zgodbe zgodovinar ugotavlja presenetljive analogije med poglavitnimi tendencami kmečke (nižje) kulture in med tendencami visoke kulture; obe sta zaradi svoje socialne pozicije zapustili različne vire: prva ustno tradicijo, druga pisne dokumente.

Tudi slovenski zgodovinarji so že ustvarili nekatere mikroštudije. Marta Verginella je proučevala življenje vaških skupnosti tržaškega zaledja, natančneje vasi Dolina, skozi matične knjige,⁴⁵ vas Breg pa je proučevala skozi ohranjene oporoke.⁴⁶ Andrej Studen je o mikrozgodovini pisal v okviru humanističnih in družboslovnih študij v Kamniškem sociološkem zborniku,⁴⁷ skupaj s Katarino Kobilico pa sta sestavila mikrozgodovinsko študijo o znanem ljubljanskem stavbnem podjetniku Matku Curku (1885–1953).⁴⁸ V sklop mikrozgodovine sodi tudi knjiga Ipavci spod peresa Igorja Grdine,⁴⁹ ki skozi pet biografij petih ustvarjalnih članov zdravniške in glasbene rodbine Ipavcev odstira čas meščanov na Slovenskem v posameznih obdobjih.

Na tem mestu velja omeniti tudi ženske študije in razvoj feministične teorije, ki obravnava ženske kot akterke družbenega življenja. Etnologinja in sociologinja kulture Irena Destovnik je v svoji etnološko-sociološki raziskavi vloge ženske v času kmečkega gospodarjenja v dveh južnokoroških vaških skupnostih⁵⁰ z analizo vladajoče ideologije, gospodarskih in političnih razmer na Koroškem opozorila na kar trikratno marginalizacijo (pripadnosti nizkemu družbenemu sloju, spolu in narodnosti) žensk v času kapitalistične produkcije. Njena raziskava kaže na močno neskladje med vlogo, ki so jo ženske dejansko imele v vsakdanjem življenju, in nizkim mestom, ki so ga zasedale v družbeni hierarhiji kot neplačana delovna sila.

Za ustno zgodovino kot poddisciplino zgodovine, s svojim predmetom in metodo za pro-

učevanje polpreteklega obdobja, je značilno, da ustni viri prevladujejo nad pisnimi oz. da nastopajo kot primarni viri. Razlogov za sumničav odnos do uporabe ustnih pričevanj kot primarnega vira v zgodovinopisju je več. Eden med njimi je prav gotovo izkrivljanje informacij, posredovanih z ustno tradicijo, drug pa (ne)dostopnost tovrstnega gradiva v arhivih in knjižnicah, saj je pričevanja potrebno šele pridobiti, kar ni ravno običajen postopek za zgodovinarja kot kabinetnega raziskovalca. Prav tako je precej več zgodovinskih raziskav usmerjeno v preteklost, saj se ustnih pričevanj na novo ne da posneti, za iskanje in interpretacijo redkega avtobiografskega gradiva anonimnih ljudi v arhivih pa je poskrbela metoda mikrozgodovine. Metodo ustne zgodovine so v razpravah primorske polpretekke zgodovine uspešno uporabili trije slovenski zgodovinarji mlajše generacije – Marta Verginella, Alessandro Volk in Katja Colja – in dokazali, da se s historično distanco in zgodovinopisno rabo ustnih virov da zapolniti arhivski vakuum ter ovrednotiti subjektivne izkušnje, ki so jih pogojevale raznovrstne socialne, gospodarske, kulturne in politične spremenljivke Primorcev med drugo svetovno vojno.⁵¹

V študije vsakdanjega življenja se je v 90-ih letih prejšnjega stoletja vključil Andrej Studen s številnimi članki o bivanjski kulturi v Ljubljani. Nasproti raziskovanju kmečkega življenja v polpretekli dobi, ki je bolj domena etnologov, so slovenski zgodovinarji raziskali tudi nekatere socialne skupine, značilne za urbano področje.⁵²

⁴¹ Prav tam; str.135.

⁴⁵ Marta Verginella, *Družina v Dolini pri Trstu v 19. stoletju*, *Zgodovinski časopis*, let. 44, št. 2, Ljubljana 1990; str. 171–197.

⁴⁶ Marta Verginella, *Ekonomija odrešenja in preživetja: odnos do življenja in smrti na tržaškem podeželju*, *Zgodovinsko društvo za južno Primorsko: Znanstveno raziskovalno središče Republike Slovenije, Koper 1996*.

⁴⁷ Andrej Studen, *Iz drobnih posameznosti spisane zgodbe*, *Kamniški sociološki zbornik (ur. Bojan Čas)*, Šolski center Rudolf Maister, Kamnik 1999; str. 243–247.

⁴⁸ Andrej Studen, *Katarina Kobilica, Volja do dela je bogastvo: mikrozgodovinska študija o ljubljanskem stavbnem podjetniku Matku Curku (1885–1953) in njegovi družini*, *Nova revija*, Ljubljana 1999.

⁴⁹ Igor Grdina, *Ipavci: zgodovina slovenske meščanske dinastije*, Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2002.

⁵⁰ Irena Destovnik, *Moč slabih: Ženske v času kmečkega gospodarjenja*, *Slovenska prosvetna zveza, Celovec 2002*.

⁵¹ Boris M. Gombač, *Marta Verginella, Alessandro Volk, Katja Colja, Ljudje v vojni: druga svetovna vojna v Trstu in na Primorskem*, *Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper 1995*.

Življenjepisno gradivo je zelo dragocen vir tudi za delo v muzejih. Muzejska stroka se prvenstveno ukvarja z ohranjanjem premične materialne dediščine, vendar je v vseh glavnih fazah dela – pri zbiranju, hranjenju, ohranjanju, proučevanju, dokumentiranju in posredovanju muzealij in umetnin – nujno prisoten tudi socialni kontekst, torej odnos ustvarjalca, uporabnika ali lastnika do tega predmeta.

Življenjepisno gradivo pomaga odkrivati življenje in pomen posameznega eksponata in mu vdihne pomen ekskluzivnosti. Velja pa tudi recipročen odnos: s posameznimi eksponati z znano provenienco lahko podkrepimo oz. izpričamo okolje, v katerem se pojavljajo posamezne osebe. Sodoben razstveni koncept se osredotoča na prikazovanje osebnih pričevanj, osebnih zgodb in pogledov na zgodovinsko dogajanje skozi oči posameznikov; skoznje se obiskovalci identificirajo z dogajanjem na razstavi.⁵³ Muzeji s tako naravnanimi razstavami izpolnjujejo tudi sodobno poslanstvo, torej vključevanje širše družbe v muzeje, ki skozi medij razstave odpirajo aktualne in zaskrbljujoče problematike preteklosti, sodobnosti in prihodnosti.

Med življenjepisno gradivo v muzejih ne štejejo samo zapisi biografij oz. pričevanj, ampak tudi originalne osebne predmete, fotografije, avdio-vizualno gradivo, arhivske dokumente in druge vrste gradiva, ki se hranijo v muzejih. Pri tem nastane tudi problem, kako hraniti in dokumentirati tovrstno gradivo, ki se lahko uporablja tudi v drugih kontekstih.

V okviru predavanj Muzeoforum, ki jih organizira Skupnost muzejev Slovenije, je bil novembra 2000 organiziran sklop predavanj na temo *Ustni viri – sestavni del zbiralne politike muzejev*, na katerem je Rob van Gaal iz Nizozemske predaval o načinu in pomenu zbiranja biografskega gradiva igralcev in drugih gledaliških ustvarjalcev v Theater Institut Netherland. Ustno izročilo kot del zbiralne politike nastopa kot enakovreden del celotne politike gledališkega inštituta in se vključuje v različne projekte. Žal njegovo predavanje ni bilo objavljeno v reviji Argo, kjer ponavadi objavljajo teme z Muzeoforuma.

Tudi med slovenskimi muzealci zasledimo že precej primerov aplikacije biografskega gradiva tako v nacionalnih kot regionalnih, pa tudi v lokalnih muzejih in pri slovenskih manjšinah v sosednjih državah.

Slovenski šolski muzej že vrsto let zbira življenjepisno gradivo učiteljev in spomine na učna leta, kar vse objavlja v svoji strokovni reviji Šolska kronika.⁵⁴

V Muzeju novejše zgodovine Slovenije v Ljubljani zbirajo pričevanja domobrancev, partizanov in civilistov iz druge svetovne vojne, ki osvetljujejo posamezne sklope stalne muzejske postavitve. Zelo odmevna je bila v letu 2001 tudi razstava *Izseljenec: življenjske zgodbe Slovencev po svetu*, ob kateri je izšel istoimenski katalog.⁵⁵

Slovenski etnografski muzej želi življenjepise Slovencev vključiti v svojo stalno razstavo. Poleg tega želijo proučevanje življenjepisov v Sloveniji vključiti tudi med svoje raziskovalne naloge.⁵⁶

Tudi Tehniški muzej Slovenije je z raziskavo med slovenskimi tekstilnimi delavci *Za tekstilnimi stroji so ljudje*⁵⁷ opozoril na potrebo po socialnem kontekstu v muzejski prezentaciji in na problem popredmetenja človeškega sveta v muzeju. Avtorica raziskave, etnologinja in kulturna antropologinja Nina Vodopivec, je v raziskavi poskušala osvetliti povezavo med človekom in (tekstilno) tehnologijo, z razstavo pa vzpostaviti most med preteklostjo in sedanjostjo kot način smotrnejšega reševanja problemov v prihodnosti.⁵⁸

Življenjepisno gradivo nam ponuja tudi možnost spremljanja lokalnih načinov življenja in kultur, ki imajo svoje lokalne pomene in bese-

⁵² Andrej Studen, *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar : socialnozgodovinska analiza izvora in poklicne strukture stanovalcev izbranih ljubljanskih ulic iz let 1869–1910*, Zgodovinski arhiv, Ljubljana 1993.

⁵³ Marjeta Mikuž: *Ubi bene, ibi patria. V: Izseljenec, Življenjske zgodbe Slovencev po svetu*, MNZ Ljubljana 2001; *Izseljenec, Muzej novejše zgodovine*, Ljubljana 2001; str. 7.

⁵⁴ Šolska kronika, Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje, ISSN 1318–6728, Slovenski šolski muzej, Ljubljana.

⁵⁵ Marjeta Mikuž: *Ubi bene, ibi patria. V: Izseljenec, Življenjske zgodbe Slovencev po svetu*, MNZ, Ljubljana 2001; *Izseljenec, Muzej novejše zgodovine*, Ljubljana 2001.

⁵⁶ Mojca Ramšak, *Ustna zgodovina in življenjske zgodbe na poti k etnologiji, Kolesar s Filozofske: zbornik v počastitev 90-letnice prof. dr. Vilka Novaka, Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Ljubljana 2000; str. 234.*

⁵⁷ Nina Vodopivec, *Za tekstilnimi stroji so ljudje*, Glasnik SED, let. 40, št. 3–4, Ljubljana 2000; str. 36–43. Nina Vodopivec, *Za tekstilnimi stroji so ljudje, seminarjska naloga na temo življenja delavk in delavcev v slovenski tekstilni industriji po drugi svetovni vojni, Tekstilni oddelek Tehniškega muzeja Slovenije, Ljubljana 2000.*

⁵⁸ Nina Vodopivec, *Za tekstilnimi stroji so ljudje*, Glasnik SED, let. 40, št. 3–4, Ljubljana 2000; str. 36.

dišča. S pomočjo življenjepisnega gradiva lahko izluščimo značilnosti lokalnih kultur in jih primerjamo s širšo regionalno in nacionalno kulturo.⁵⁹ V tem smislu je tudi zamišljena nova muzejska mreža,⁶⁰ ki pa žal še ni zaživela. Takó v regionalnih in lokalnih muzejih zaradi načina interpretacije in stalnega nadzora lokalnega prebivalstva zasledimo drugačen koncept in bolj osebni odnos do biografskega gradiva. Prva etnološka dokumentarna razstava življenjskih zgodb, *Podobe iz časov ječmenove kave*, je bila na ogled v *Posavskem muzeju v Brežicah* leta 1999. *Muzej novejše zgodovine Celje* je biografsko gradivo uporabil neposredno – kot citate – v stalni postavitvi. Zelo odmevni razstavi, zasnovani na temeljiti raziskavi, sta nastali v *Mestnem muzeju Ljubljana*⁶¹ in v *Kamniškem muzeju*.⁶² Mnogi manjši muzeji postavljajo razstave z biografskim gradivom ob pomembnih obletnicah posameznih domačinov, ki so delovali v javnem življenju. Ponavadi gre za življenjske zgodbe učiteljev, župnikov, raznih kulturnih delavcev in županov, ki se reflektirajo v lokalnem okolju. Zaradi razpršenosti gradiva in manjših materialnih možnosti za delo pa le redko nastajajo večje monografije bolj uspešnih posameznikov, ki so uspeli izven domačega okolja. V *Tržiškem muzeju* npr. šteje za domoznanski »brevir« knjižga *Zgodovinski drobci župnije Tržič*,⁶³ ki jo je leta 1936 ob 100-letnici posvetitve domače župnijske cerkve napisal župnik tržiškega rodu Viktor Kragl (1883–1951). V knjigi so zbrani biografski in rodoslovni podatki bolj ali manj znanih Tržičanov in rodbin, ki so podpirale stebre lokalnega gospodarskega in duhovnega življenja. Na podlagi gradiva, znanja in izdelane metodologije zbiranja rodovnikov in biografskega gradiva je nastala današnja zbirka osebnih in rodbinskih virov – nekakšna lokalna biografska zbirka, ki služi nadaljnjim raziskavam tako tržiških šolarjev kot društev in drugih uporabnikov muzejskega gradiva. Večina podatkov je vnesena tudi v računalniški program BK5. V stalni čevljarski zbirki *Tržiškega muzeja* je na ogled tudi rodovnik najštevilčnejše tržiške čevljarske rodbine Dobrinov, skozi katerega smo z muzejskim jezikom želeli dokazati tradicijo tržiškega čevljarstva. Med bolj dragoceno avtobiografsko gradivo pa štejemo zbrane strokovne tekste strokovnega učitelja Andreja Tišlerja, ki so v bistvu njegova avtobiografija z dragocenimi opisi splošnega in tržiškega razvoja čevljarske stroke do 60. let 20. stoletja, ko je prenehal pisati.⁶⁴ Dva najbolj znana biografska romana, ki opisujeta preteklost tržiške realnosti, sta *Purgarji*⁶⁵ in *Nemirne strune*.⁶⁶

Zaključek

Pregled biografskih raziskav in pojavnih oblik (avto)biografij na Slovenskem kaže, da ima slovenska biografika najdaljšo tradicijo v literarni zgodovini in v zbirkah biografskih podatkov o znanih Slovencih, kot znanstvena kategorija pa se je začela razvijati v okviru posameznih družboslovnih in humanističnih ved šele proti koncu 20. stoletja. Slovenci imamo dve osrednji instituciji, ki se ukvarjata z biografiko, naše knjižnice pa že hranijo nekaj tisoč naslovov vseh vrst publikacij, v katerih se skrivajo biografski podatki o znanih Slovencih in raziskavah anonimnih socialnih skupin, ki večkrat ovržejo makropoglede na našo zgodovino in današnji slovenski družbeni ustroj. V procesu razvijanja in razumevanja slovenske nacionalne identitete so in bodo tudi v bodoče biografske raziskave izrednega pomena, kajti *zgodovina smo ljudje*, pa naj bodo to naše politične, gospodarske in duhovne elite ali pa anonimni posamezniki oz. skupine.

Zusammenfassung

DIE GESCHICHTE SIND WIR MENSCHEN Charakteristika der slowenischen Biographik

Die Biographik ist eine Wissenschaft, die sich mit dem Sammeln (Zusammenstellen), Bearbeiten, Auswerten und Entwickeln theoretischer Grundlagen der Biographie befaßt. Als Wissenschaft mit eigener Methodologie, eigenem Untersuchungsgegenstand, institutionellem Rahmen und eigener Bibliographie hat sie auch im

⁵⁹ *Mojca Ramšak, Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev, Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, Ljubljana 2003; str. 95.*

⁶⁰ *Uredba o vzpostavitvi muzejske mreže za tzv. javne službe na področju varstva premične kulturne dediščine in določitvi državnih muzejev, Ur. l. RS 97/2000 z dne 20. 10. 2000.*

⁶¹ *Homo sum...: Ivan Hribar in njegova Ljubljana, Zbornik ob razstavi Mestnega muzeja Ljubljana (ur. Taja Čepič in Janja Rebolj), Mestni muzej, Ljubljana 1997.*

⁶² *Zora Torkar: Beži Ljubljana, Gradec se skrj, Dunaj tud' Kamniku glíha nič ni: najpremožnejši meščani Kamnika v drugi polovici 19. stoletja, Kulturni center, Kamnik 1996.*

⁶³ *Viktor Kragl, Zgodovinski drobci župnije Tržič, Tržič 1936.*

⁶⁴ *Tita Porenta, Nadja Gartner Lenac, Špela Jerala: Andrej Tišler (1898–1973), čevljarski mojster in strokovni učitelj iz Tržiča, ZKI, Tržič 1998.*

⁶⁵ *Mimi Malenšek, Kmečki glas, Ljubljana 1987.*

⁶⁶ *Nežka Mlakar, Nemirne strune, družinska saga, Pegaz International, Ljubljana 1999.*

slowenischen Gebiet ihre Charakteristika und Traditionen. Sie kommt bereits in der antiken Historiographie und Philologie vor und entwickelt sich über das Mittelalter, die Renaissance und den Positivismus bis zu den neueren Epochen. In jeder Periode hatte die Biographik ihre Charakteristika und Zielsetzungen, von der reinen Beschreibung der behandelten Individuen bis hin zur Feststellung von Ursachenzusammenhängen zwischen dem Leben und der seelischen Gestalt des behandelten Subjektes, den inneren Schaffungsmethoden, den gesellschaftlichen Determinanten und dem Endresultat dieser Ursachen und Einflüsse.

Nach der Art der Abhandlung unterscheiden wir zwischen der wissenschaftlichen Biographie, die auf Grundlage genauer Untersuchungen, Dokumentationen und methodischer Schlußfolgerungen im Rahmen einzelner historischer Wissenschaften verfaßt wird, und der populären Biographie, die einem breiteren Leserkreis zugedacht ist und daher die wissenschaftlichen Erkenntnisse auf eine anschaulichere Art schildert.

Der Entwicklung der slowenischen Biographik können wir seit den ersten biographischen Beiträgen von Janez Vajkard Valvazor folgen. In der Periode des nationalen Erwachens im 19. Jahrhundert entwickelt sich die slowenische Biographik intensiver. Sie wird meist hobbymäßig betrieben und geht nur langsam in eine wissenschaftliche Biographik über.

Heute befassen sich zwei zentrale Institutionen in Slowenien mit der Biographik: *Inštitut za biografijo in bibliografijo* [Institut für Biographie und Bibliographie] und *Center za biografske raziskave* [Zentrum für biographische Forschungen] in Ljubljana. Während sich ersteres vor allem mit dem Sammeln und Vermitteln von biographischem Material bekannter Slowenen

befaßt, verbindet zweiteres alle Sozial- und Geisteswissenschaften, die sich aus verschiedenen wissenschaftlichen Perspektiven mit mündlicher Geschichte und der Erforschung von biographischem Material im slowenischen Gebiet befassen.

Für die wissenschaftliche Biographie ist ein neuer, bewußt methodologischer Zugang charakteristisch. Die slowenische Ethnologie entwickelte biographische Forschungen vor allem im Bereich der Erforschung bäuerlicher Lebensweisen im 20. Jahrhundert sowie der Aussiedlerthematik. Am weitesten haben Dr. Breda Čebulj Sajko und Dr. Mojca Ramšak die (Auto)Biographie entwickelt.

Parallel zu neuen, über die Ereignisgeschichte hinausgehenden methodologischen Ausrichtungen westeuropäischer Kollegen wurden in der slowenischen Historiographie in letzter Zeit verschiedene mikrohistorische Studien verfaßt, insbesondere von Dr. Marta Verginella und Dr. Andrej Studen. Die Zeitgeschichte hat durch die Verwendung der mündlichen Geschichte und durch die Erforschung der Alltagsgeschichte und demographischer Bewegungen den „kleinen Mann“ in den Vordergrund gestellt. Dieser hat im Unterschied zu höheren Schichten wenige schriftliche Quellen hinterlassen, was aber nicht bedeutet, daß er keine eigenen Lebensstrategien entwickeln konnte, wie das die Makrogeschichte bisher postuliert.

Der soziale Aspekt ist auch in musealen Applikationen immer stärker präsent. Slowenische Museumsexperten haben auf Grundlage biographischer Forschungen die Exponate neu bewertet und sie in den Ausstellungen in neue Kontexte eingeordnet, die den Schöpfer, Benutzer und Inhaber des Museumsgegenstandes in seinem primären Umfeld in den Vordergrund stellen.